

Опис печери Озерна

Уривок із книги В. Радзівського «В пещерных лабиринтах Тернопольщины»

Печера Озерна (Голубі Озера) – одна з найбільших у світі карстових печер в гіпсах. Вона поступається за величиною лише печері Оптимістичній, розташованій неподалік села Коралівки Борщівського району. Загальна довжина ходів лабіринту Голубих Озер – 105 кілометрів. Площа залів, галерей та коридорів – 240 тис. м². Сумарний об'єм підземних порожнин – 700 тис. м³. Площа масиву, в надрах якого знаходиться печера, становить понад 200 гектарів. Лаконічні статистичні дані. Та скільки за ними мрій і хвилювань спелеологів, їх важкої праці, успіхів і невдач. Скільки краси криється за сухими цифрами.

Це єдина печера Поділля з великими підземними озерами. За розповідями, вхід до Озерної випадково виявив місцевий житель Петро Дичка десь на початку 40-х років нашого століття, переслідуючи під час полювання пораненого лиса, який раптом зник під землею. Згодом «вікно» у печеру, яке було на дні провалля, відомого поміж тутешніх селян під назвою «Попова яма», замилось ґрунтом і перекрилось зсувом. Спроби краєзнавців, спелеотуристів та науковців комплексної карстової експедиції АН УРСР пробитися до печери у 1962 році не принесли успіху. Лише наступного року вхід до печери розкопала група львівських спелеологів під керівництвом М. П. Савчина. Вона ж провела першу розвідку привхідної частини лабіринту. У листопаді 1963 року експедиції тернопільських спелеологів продовжили першопроходження та розпочали планомірну топографічну зйомку лабіринту, закінчивши повністю перший етап роботи навесні 1965 року.

Комплексна карстова експедиція АН УРСР під керівництвом В. М. Дублянського провела наукове дослідження печери, яку першопрохідники найменували Озерною (печерою Голубих Озер). Сліди перебування людей під землею були виявлені лише у районі озера Капітана Немо та на переході до залу Кристал. Практично лабіринт ніколи ніхто не відвідував.

Вхід до Озерної печери знаходиться на дні великого карстового провалу-лійки, посеред поля у вододілі річок Серету і Нічлави, за 800 метрів на південний захід від села Стрільківців Борщівського району. Обвід лійки у формі зрізаного овалу становить 235 метрів, а глибина – 13 метрів. Дно провалу полого спускається з півночі на південь. У найглибшій частині, біля підніжжя гіпсової стінки, чорніє вузький отвір входу. Свого часу він розпочинався півтораметровим колодязем і продовжувався далі у вигляді тісної похилої нори, де перших 15 – 20 метрів доводилося повзти по мокрій глині, пробиратися через калюжі і клейке болото. У зимовий період вхід до печери повністю перекиривався льодовою пробкою і кількадеметровим заметом снігу.

У 70-х роках з бортів вхідної воронки зійшли зсуви, які повністю перекрили вхід до печери. Завдяки величезній праці тернопільських спелеологів і їх колег з Києва його вдалося розчистити і обладнати захисною металевою трубою.

Подолавши зо два десятки метрів від входу, потрапляємо у Вхідний зал довжиною до 100 метрів і площею понад 1000 м². Ширина його становить 10 – 15, а висота – 3 – 4 метри. Плитова стеля у багатьох місцях посічена тріщинами і щілинами. Подекуди у стінах залу виблискують плити прозорого пластинчастого гіпсу, кільцеподібні нашарування світлих вторинних гіпсів. Із Вхідного залу розгалужуються численні ходи і галереї в лабіринт Близнього району.

Праворуч розкинулась густа сітка ходів північно-західної частини району. Спочатку ходи неширокі – 1 – 1,4 метра. Суглинкове дно мокре, багнисте, а на окремих ділянках мокрі й стіни. Подекуди зверху капає вода, утворюючи невеликі калюжі.

Тут, як і в інших районах Озерної, можна побачити своєрідні карстові утвори заввишки до десяти і більше метрів – органні труби. Місцеві жителі називають їх коминами. Вузькі, довільної конфігурації, з покрученими, гладенькими стінками, вони зміїними норами вгризаються у склепіння підземелля, зникаючи у кам'яних товщах (потужність залягання гіпсів у районі Озерної печери становить в середньому 30 метрів). Під такими трубами на дні печери утворилися конусоподібні мергелево-глинисті висипки, нерідко увінчані темно-сірими ґрунтово-вапняковими сталагмітами. На стінках органних труб добре видно сліди діяльності інфлюаційних вод, а на поверхні масиву – пологі западини, осідання і карстові лійки.

З кожним наступним кроком по західній магістралі ходи розширюються до 3 – 5 метрів, їх склепіння, розсічені глибокими тріщинами, поступово здіймаються догори, утворюючи довгі тунелі, огорнуті таємничістю. На деяких ділянках печери у мулистій підшві ходів повеневі та дощові води, що проникли з поверхні, промили неглибокі жолоби. Значна частина ходів північно-західного лабіринту періодично затоплюється водою.

Завершується західна магістраль широкими ходами і шістдесятиметровими галереями, дно яких вкрите своєрідним «паркетом» – потрісканим ущільненим намулом. Спелеологи назвали їх проспектами – Східним, Середнім і Західним. Звідси легко потрапити у наступні зали північно-західної ділянки лабіринту. Перший із них – Кристал – привертає увагу незвичайними прикрасами. У каверни крупнокристалічних гіпсів вкраплені гнізда пластинчастого гіпсу. В одних місцях він цілком прозорий, в інших – переливається янтаревими і коричневими відтінками. Із залу Кристал просуваємось до залу Сонце площею понад 750 м², дно якого встелене плоскими обвальними камінними блоками. Значна частина залу перекрита потужним брилевым завалом. Декого може здивувати, чому такий непривітний куточок лабіринту назвали Сонцем. Але трохи фантазії, і ви переконаєтесь, що це неспроста. На стінах справді красується «сонце». Хіба не нагадують його кола, складені з прошарків різнокольорового зернистого гіпсу? Від них розбігаються радіальні стріли-промені білих і медово-жовтих кристалів.

Найбільший на цій ділянці печери – зал Сковорода площею близько 800 м². Він майже круглий, з низькою стелею і плоским дном, вкритим обвальними блоками гіпсу. У північно-західній частині залу просочується маленький джерельний струмочок, що через кілька метрів зникає у кам'яних розщелинах. Від нього зовсім близько до Вокзалу – невеликого залу, що загубився у густому плетиві ходів. Капітально «умебльований» подібним до лав плитковим камінням, він ніби запрошує туристів відпочити, послухати тишу і розмірені звуки крапель, що падають зі стелі.

У крайній північній частині лабіринту виділяється схожий на велетенську колбу зал Реторта площею 150 м². Але повернемося до Вхідного залу, де височить камінь Обеліск. Від нього простягаються ходи північно-східного, центрального та дальнього лабіринтів Близького району.

Північно-східний лабіринт важкодоступний. Сюди ведуть замиті намулом нори-пролази або ж вузькі, напівзатоплені водою щілини. Подекуди стіни покриті дрібними голчастими кристалами гіпсу. Тонесенькі прозорі колючки, зібрані в густі щітки, такі крихкі, що обсипаються при найменшому дотику. У залі Співробітництва площею 50 м² і прилеглих до нього ходах зрідка стіни ніби посипані білим порошком, так званим гіпсовим борошном.

На південь та південний схід від Обеліска йдуть розгалуження центрального лабіринту. Поверхня стін ходів під впливом корозії і ерозії набула раковинної, ніздрюватої форми. Місцями між пластами гіпсів залягають тонкі прошарки алохтонних вапнякових глин.

Пройшовши 70 метрів від Обеліска, оглядаємо велику органну трубу – Газовий Комин, вхідний отвір якої знаходиться у склепінні на висоті двох метрів від дна. Великим пустотілим циліндром врізається труба у гіпсову товщу. Високо вгорі з її плоского склепіння невпинно зриваються важкі краплини води, утворюючи біля підніжжя глинисте болітце з відчутним запахом сірководню. Внутрішня поверхня комина порізнана глибокими поздовжніми борознами – слідами руйнівної дії води.

Вчені вважають, що утворення органних труб такого типу пов'язане значною мірою з виникненням місцевого напору циркулюючих вод в ізольованих тріщино-сифонних каналах печери на початкових стадіях її формування. А вже згодом їх стіни піддалися дії інтенсивного моделювання інфільтраційними та конденсаційними водами. Цей процес, хоч і з невеликою активністю, продовжується і тепер.

Поруч з Газовим Комином розміщені Хатки – єдина «житлова» ділянка печери, де в роки Великої Вітчизняної війни, рятуючись від фашистського терору, переховувалися місцеві жителі. Щоб зручніше пересуватися і не заблукати, деякі ходи тут прокопано, прорито неглибокі траншеї. Збереглися рештки нар, посуд, дрова. У двох місцях ходи обладнано під кімнати-помешкання, площа яких становить по 20 – 30 м². В одній з них була влаштована кухня і піч, димохід якої виведений через штучно складену стінку перегородку в суміжну галерею.

Від Хаток хід веде до залу Капітана Немо. Стеля ходу стрімко здіймається вгору, і погляд губиться у нескінченній порожнечі. Промінь ліхтарика неквапно обмацує зал і завмирає на прямовиссі бічної стіни. Що це? Стрімкі контури готичного собору чи труби велетенського органа?

Чотириметрова стіна оздоблена вертикальними каналами і карнизами. А у темній височині причаїлася найбільша у Близькому районі Озерної печери органна труба – Готичний Комин. Біля її підніжжя застигло плесо першого на маршруті підземного озера, названого, як і зал, іменем жюльвернівського героя капітана Немо.

За своєю формою озеро нагадує букву «Г». Кам'яне дно його устелене, мов шовком, тоненьким шаром світло-сірого намулу. Глибина озера при мінімальному рівні води – 1,5 – 2 метри. Та завдяки ідеальній прозорості води вона здається набагато меншою. Як і в інших водоймах Озерної печери, рівень води в озері Капітана Немо несталий. З невідомих причин він протягом певного проміжку часу (кілька років, а то й десятиліть) поступово піднімається на 1,5 – 3,5 метра порівняно з мінімальним. А потім знову спадає. Температура води становить близько 9°C, а загальна мінералізація (гідрокарбонатно-сульфатно-

кальцієво-магнієва) – 2300 мг/л. Але не бійтесь цієї цифри і хімічної термінології. Вода тут хоч і своєрідна, з помітним терпким присмаком, але чиста, прохолодна, смачна – цілком придатна для пиття.

Монументальний вигляд мають розташовані за озером Капітана Немо галерея Велетнів та ходи Пера шириною 5 – 8 і висотою 4 – 5 метрів. Дно їх вкрите округлими гіпсовими каміннями. Стіни галереї Велетнів прикрашені аркадами – барельєфами з вигнутих дугами узорчастих гіпсових пасом. Як правило, ділянки печер з такими дивовижними утворами межують з дуже порушеними зонами, де дно ходів і галереї завалене брилами гіпсу, а розруйновані стіни ніби чекають слухного часу, щоб стиснути необережного відвідувача у своїх кам'яних щелепах. А пояснюється ця одна із багатьох загадок підземель Поділля так. У давніх морських водоймах-лагунах верхньотортонського віку солі сірчаноокислого кальцію відклалися у вигляді легкого намулу, що згодом перетворився у гірську породу – ангідрит. У процесі геологічного розвитку району нашарування ангідридів зволожувалися і в результаті гідратації частково перетворилися у нову модифікацію сульфату кальцію – гіпс. При цьому збільшувався об'єм гірської породи, що призводило до утворення у гіпсово-ангидритовій товщі порушених, пофалдованих і перебитих тріщинами зон.

Опуклі контури арок у галереї Велетнів рельєфно виділяються на темному тлі каменю, створюючи тут атмосферу стриманої урочистості. Через вузьку розщілину між блоками гіпсів можна пробратися у нижній зал Грязі площею 900 м². Його дно вкрите товстим шаром мокрого, дуже липучого намулу. Без сумніву, зал час від часу затоплюється водою, перетворюючись у велике підземне озеро. Про це свідчить і високий рівень грязьових намивів на стінах.

Повернувшись звідси в ходи Пера, через галерею Аргонавтів потрапляємо до Нежданого озера. Воно – у невеликому гроті, стіни якого нагадують грубе мурування з масивних блоків світлого дрібнокристалічного гіпсу, що мають рівну тесану поверхню. Стеля також складена плитовими блоками. Площа озера становить близько 30 м², а глибина – 1,5 – 3 метри. У двох напрямках воно продовжується під затопленими навислими монолітами стін. Не поспішайте до води, зупиніться при вході, спрямуйте промені ліхтариків у спокійну глибочінь Нежданого озера. І воно ніби живе – кришталево-чиста вода заструменіє ніжними зеленкуватоголубими барвами, розплескає по стінах віяло теплих відблисків м'якого світла. На перший погляд, течія води непомітна, поплавки годинами можуть залишатися майже на одному місці. Проте дослідями встановлено (за допомогою фарбування води флуоресцеїном), що підземні води в печері рухаються з швидкістю до 11 метрів за годину у північно-східному напрямку.

При невисокому рівні води прямо через озеро, по каміннях, що виступають з дна, можна перебраться в заозерну ділянку печери – Міраж, у первісний хаос блоків, брил, кам'яного плитняку. Просуватися по більшості ходів Міражу можна лише плазом. Внаслідок відшарування блоків у деяких місцях утворився «нижній поверх» – вузькі нори, щілини, пролази поміж завалами. Тут недопустимий найменший необережний помилковий рух. Тому відвідувати Міраж рекомендується лише досвідченим туристам-спелеологам.

З Нежданого озера через вузьку щілину піднімаємося у зал Мансарда. Він майже круглий, діаметром до 10 метрів і висотою 1,5 метра. Звідси відкривається вид на озеро, що залишилося на 4 метри нижче в лункій порожнечі.

Пройдемо у Тисячний пікет дальнього лабіринту. Шлях веде до 170-метрової Білої галереї. Якою принадною була б прогулянка цим по-святковому світлим переходом, якби він мав тверде дно. На жаль, під ногами замість кам'яної підлоги – порожнеча. Тому доводиться пересуватись, зависнувши в повітрі, впираючись ногами і руками у протилежні стіни.

Замикають Близній район Озерної три великих зали: Вільний, Центральний і Південний. Сполучаючись один з одним, вони простягнулися більш як на 300 метрів. Ширина залів становить 10 – 12, а висота – 5 – 7 метрів. Центральний зал перекритий величезним гіпсовим камінням, який доводиться обминати вздовж східного краю або ж переповзати через верх. А попереду – Кам'яні Грати Перехідного району. Він порівняно невеликий. Довжина ходів становить 3107 метрів. За своєю геоморфологією лабіринт Перехідного району значно відрізняється від інших в Озерній печері. Ходи – вузькі щілини висотою 8 – 12 метрів. Замість дна – розколини, заповнені водою. Справжня підземна Венеція. Та «мандруєш» тут не у човні, а впираючись ногами і руками в стіни щілин, зрідка перепочиваючи на перехрестях коридорів. У кількох місцях, де ходи розширюються, вперед можна пробратися лише вплав по воді, температура якої не перевищує 9°C вище нуля...

Кам'яні Грати відкрили і вперше пройшли учасники десятої тернопільської спелеологічної експедиції. По 12, 24, 32 години без виходу на поверхню працювали спелеологи, штурмуючи лабіринт. Одноманітні ходи, відсутність добрих орієнтирів, труднощі просування – все це ускладнювало роботу, пригнічувало і породжувало настрої безнадії. Та пристрасть і самовідданість першовідкривачів перемогли. Вночі 6

листопада 1964 року В. Будьонний, М. Крушевський і В. Скоропад прорвалися нарешті через лабіринт Кам'яних Ґрат і вийшли у високі просторі галереї нового, невідомого району, який згодом дістав назву Дальнього.

У Дальній район, як виявилось згодом, можна проникнути й іншим шляхом – через хід Чорних Тюльпанів, галерею Рубікон і Дев'ятнадцятий пікет. Спочатку широкий, а потім все вузчий хід з Вільного залу поступово перетворюється у багатометрову тісну трубу. Зліва – конус мокрої мергелевої висипки, праворуч – стіна. По липкому глинистому дні повільно, метр за метром, долаємо відстань. Ривок, ще трохи вперед, і забуваєш про важку працю та втому... Перед очима виростають прекрасні плетива кристалічних друз, небачені букети чорних тюльпанів, прозорі гіпсові чаші яких оздоблені димчастою облямівкою, а на кінчиках пелюсточок тремтять краплини води, мов діаманти. Яка довершена гармонія у формах цих квітів!

Ще 350 метрів по галереї Рубікон та щілинах Перехідного району, і ми – у просторій галереї, де нарешті вже можна нормально ходити і навіть бігати, а то й просто відпочити, примостившись на зручному камені. Це Дев'ятнадцятий пікет, звідки розпочинається третій, Дальній район Озерної печери.

Тут чудове свіже повітря. Як показують спостереження, печера активно вентилюється. Коефіцієнт обміну повітря (відношення об'єму повітря, що проходить через печеру за одну добу, до об'єму порожнин) становить 1,5 – 2,4. Швидкість руху повітряних потоків в окремих районах іноді досягає 1,5 м/с. Окрім цього, печера «дихає». Це не легенда, а факт. Так, у листопаді 1963 року, а також в інших роках на вході та у вхідній частині Озерної спостерігалася періодична зміна напрямку руху повітряних потоків. Одного дня повітря протягом двох хвилин з великою силою, так що згасали свічки, виривалося із підземелля назовні, а наступних дві хвилини з такою ж інтенсивністю засмоктувалося в печеру. Це явище тривало понад 10 хвилин. Через два дні зміна напрямків руху повітря чергувалася кожні 30 секунд і тривала дві з половиною хвилини.

Подібне спостерігається лише у так званих холодних печерах, до яких належить і Озерна. Механізм цього цікавого явища у 1958 році докладно пояснив чеський спелеолог І. Підземок. Він вважає, що періодичні зміни напрямку тяги викликані пульсуючими проривами теплого повітря підземель назовні, де над вузьким входом-горловиною печери знаходяться поверхневі маси більш холодного повітря. Зрозуміло, що періодичність «дихання» печер залежить від різниці температур повітря назовні і в печері, а також співвідношення атмосферного тиску. Ось чому у різні сезони і навіть дні Озерна «дихає» нерівномірно, а побачити це унікальне явище щастить нечасто.

Однак довго затримуватися на місці не слід. При температурі 9°C і середній вологості повітря близько 93% стає досить прохолодно. Отже, знову у путь.

До кінцевих відгалужень Дальнього району шлях іде переходами, що утворюють ламану умовну лінію, яка поділяє лабіринт на дві частини – північну і південну.

Ходи, на дні яких лежать крупні обвальні брили, – просторі, широкі. Стеля подекуди височіє за 5 – 7 метрів над головою, а в окремих місцях знову доводиться пробиратися плазом через завали та вузькі щілини. Десять великих коридорів паралельними рядами ведуть у північну частину Дальнього району; 70, 100, 140, 220 метрів – така відповідно довжина галерей Надія, Вітальчине Кільце, Мрія, Радість.

У галереї Нептуна тишу стережуть три озера. З галереї Десятої експедиції легко потрапити в невеликий лабіринт ПБТ (Підземних Братів Тернопільщини – так називали себе учасники першопроходження цього лабіринту). Тут вражають своїми грандіозними формами високі, видовжені зали, з'єднані у південній частині довгою поперечною галереєю.

Звідси маршрут продовжується по галереї Сорока восьми, довжиною в чверть кілометра. Свою назву галерея дістала на честь 48 тернопільських спелеологів, які завершили у цьому районі трирічний штурм Голубих Озер.

Далі – невелика галерея Феєрична. Потрапивши до неї, відчуваєш себе ніби всередині величезної ялинкової іграшки. Стіни і склепіння, облицьовані численними кришталіками гіпсу, переливаються мірадами блискіток.

Закінчується маршрут по Дальньому району в ходах Квітки. Саме тут восени 1965 року було завершено першопроходження Озерної печери і покладено останній, як тоді здавалося, пікет топографічної зйомки цього грандіозного лабіринту.

Чотири-п'ять годин потрібно досвідченому, добре підготовленому туристові, щоб дістатися до Квітки. Тут дуже легко заблукати у безконечному сплетінні лабіринтових ходів, залів, поміж обвалів та озерних водойм. Подолання багатьох ділянок печери вимагає значних фізичних зусиль, натренованості і максимальної обережності та уваги. Тому Перехідний і Дальній райони в маршрути для масових

екскурсійних груп не включаються, а для спелеотуристів затверджені як складова частина трас середньої і вищої категорії складності.

Найбільш доступною і цікавою для широкого відвідування стане подорож через зали Вокзал, Скворода, Кристал, Сонце, Західну магістраль, район Хаток, Обеліска та залу Капітана Немо. Для такого проходження групі в 25 – 30 осіб при 3 – 4 провідниках-екскурсоводах вистачить 2 – 3 години. Краще підготовленим туристам в оглядову програму можна включити галерею Велетнів, ходи Пера, зал Грязі, галерею Аргонавтів і Нежданне озеро. Відповідно до цього тривалість мандрівки зросте на одну – півтори години. Озерна печера поки що не обладнана для прийому масових екскурсій. Тепер значна частина лабіринту, особливо в Перехідному і Дальньому районах, затоплена підземними водами. Тому відвідувати печеру можна лише з дозволу обласної контрольно-рятувальної спелеослужби і під керівництвом інструкторів-провідників Тернопільського клубу спелеологів «Поділля».

...У 1965 році, аналізуючи результати досліджень Озерної печери, довжина якої тоді визначалася цифрою 26360 метрів, керівник комплексної карстової експедиції АН УРСР В. М. Дублянський писав: «Геофізичне картографування, проведене в Озерній, вказує, що на шляху давнього водотоку, спрямованого з північного заходу на південний схід, повинні йти продовження печери. Вони мають бути навіть більшими, ніж відома частина лабіринту, хоч на 40 – 50 метрів замулені суглинковим матеріалом, занесеним з поверхні через великі карстові лійки. Продовження слід шукати на схід від досліджених районів печери...»

Це передбачення повністю справдилося. Пошук продовжень лабіринту тривав п'ять років. Здавалося, що печера надійно замкнула усі свої ходи і вперто не бажає поступатися найменшою ділянкою невідомих людині володінь. І ось восени 1970 року чергова експедиція спелеоклубу «Поділля» нарешті пробилася із тупикового, як тоді вважалося, ходу Квітка у новий, величезний за розмірами район, названий згодом Жовтневим. А прохід до нього – тісна, замита суглинком щілина між блоками – Світланчина галерея (названа так на честь Світлани Романюк, якій першою вдалося проникнути у незвідані розгалуження печери).

У лютому 1974 року тридцять третя експедиція спелеоклубу «Поділля» під керівництвом Ю. Апостолюка поклала пікет на сотому кілометрі Озерної. Тут і дотепер стоїть пам'ятний знак – плита прозорого, немов слюда, гіпсу з цифрою «100» та іменами всіх учасників експедиції.

Жовтневий район до цього часу не пройдено до кінця (досліджено лише 80 кілометрів). Він настільки різноманітний, що пам'ять може зберегти тільки окремі фрагменти його будови, утворів, дивовижних прикрас. Ось цілі ділянки підлоги вкриті густою поростою голчастих (у перерізі площею 2 – 4 мм²), майже прозорих кристалів завдовжки від 5 до 28 сантиметрів. У галереї Перлина можна побачити печерні перлини – ооліти і пізоліти. Утворюються вони із дрібненьких уламкових часточок гірських порід, які в умовах руху насичених сполуками карбонату кальцію підземних вод поступово сформувалися в округлі, немов горошини, кальцитові кульки.

Десять великих водойм – у лабіринті Казкових Озер.

У залі з лячною назвою Мегера зруйноване склепіння, з якого густо крапає вода, а на стінах чудові кам'яні шати – бурульчаста натічна кірка кальцитів медово-жовтого, коричневого, білого, червоного, синього кольорів.

На 195 метрів проліг Чумацький Шлях – зал із заваленим гострозубими брилами дном, іскристими в кристалах стінами.

У гроті Зимова Казка все – стіни, склепіння, дно з обвальними блоками – суцільно покрите пучками сніжно-білих кристалів-їжачків, гіпсовими напівпрозорими кірками кремово-солом'яних відтінків. Місцями зустрічаються крупні друзи кристалів чорно-білого, прозоро-чорного, біло-прозорого кольорів. Ще далі – сильно прокарстовані ділянки кількоповерхових ходів з чорними кристалами на червоному фоні і білими та червоними на чорному тлі...

Зали Кримський, Північне Сяйво, Помпея, Сорокової Експедиції з численними вапняковими натічними формами – сталактитами, сталагмітами, різновідтінковими драпіровками – феєричний декор країни вічної ночі.

У південній частині Жовтневого району розміщені найбільші зали Озерної печери – Алігатор довжиною 100 метрів, шириною 12 і заввишки 4 метри. Георгієвський площею 1000 м² та Плутон площею 900 м². Тут не прокладено маршрутів для туристів. Для непідготовленої людини лише шлях до цього лабіринту займає 10 – 12 годин і може виявитися не під силу...